

Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatası tərəfindən 2016-cı ildə Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinə təqdim edilmiş təkliflər

1. Azərbaycan Respublikasının Hesablama Palatası tərəfindən kənar dövlət maliyyə nəzarəti çərçivəsində əlavə dəyər vergisi qeydiyyatında olan və təqdim etdikləri xidmətlərin qiymətləri dövlət tərəfindən tənzimlənən dövlət müəssisələrində keçirilən audit tədbirləri zamanı maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətinin nəticələrinə görə yaranan zərərin bağlanması üçün kompensasiya xarakterli əvəzsiz daxilolmaların (dövlət büdcəsindən ayrılan subsidiyalar, dotasiyalar və s. əvəzsiz daxilolmalar, ƏDV ilə birlikdə) gəlir kimi mənfəət vergisinin bəyannaməsinə daxil edilsə də, əlavə dəyər vergisi bəyannamələrində nəzərə alınmamasına yol verilməsi halları aşkar olunmuşdur.

Bu baxımdan, ƏDV-yə cəlb olunan malların (işlərin və xidmətlərin) təqdim edilməsindən yaranan zərərin bağlanması üçün ayrılan subsidiya, dotasiya və sair bu kimi əvəzsiz daxilolmalar üzrə ƏDV məbləğinin birbaşa qanunvericiliklə müəyyən edilmiş depozit hesabına köçürülməsi dövlət büdcəsi ilə hesablaşmaların həyata keçirilməsində vergidən yayınma hallarına səbəb ola biləcək şəraitin qabaqcadan aradan qaldırılmasını təmin etmiş olar.

Göstərilənləri nəzərə alaraq, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2007-ci il 30 dekabr tarixli 219 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş "Vergi ödəyicisinə verilmiş elektron vergi hesab-fakturası üzrə alınmış malların (işlərin və xidmətlərin) dəyəri ödənilərkən ƏDV-nin ödənilməsi, ƏDV-nin depozit hesabında uçotun aparılması, ƏDV-nin hərəkəti, bu hesab üzrə aparılan əməliyyatlardan ƏDV-nin əvəzləşdirilməsi və dövlət büdcəsinə köçürülməsi Qaydaları"nın 1.4-cü maddəsinə aşağıdakı məzmununda bəndin əlavə olunması məqsədamüvafiq hesab edilir:

"Zərərin bağlanması üçün əlavə dəyər vergisi qeydiyyatında olan vergi ödəyicisinə kompensasiya xarakterli əvəzsiz ödənişlər (subsidiya, dotasiya və s.) üzrə ƏDV-siz məbləğ həmin şəxsin hesabına, ƏDV-nin məbləği isə ƏDV-nin depozit hesabına köçürülməlidir".

2. Məlum olduğu kimi, Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsi ilə müəyyən edilmiş vergi agentinə vergi agentləri tərəfindən vergiləri ödəmə mənbəyində tutulmuş vergi ödəyiciləri üzrə vergi öhdəliklərinin ayrı-ayrı vergitutma obyektlərindən hesablanmasına baxmayaraq həmin öhdəliklərin və dövlət büdcəsinə ödənişlərin uçotu vergi orqanları tərəfindən şəxsi vərəqədə avtomatlaşdırılmış rejimdə vahid şəkildə aparılır.

Azərbaycan Respublikasının Hesablama Palatası tərəfindən kənar dövlət maliyyə nəzarəti çərçivəsində keçirilən audit tədbirləri zamanı isə bir qayda olaraq vergi agentləri qismində digər vergi ödəyicilərinə həyata keçirilən ödənişlərdən hesablanmış (tutulmuş) vergi məbləğlərinin həmin vergi agentinin özünə məxsus olan vergitutma obyektlərindən hesablanmış öhdəlikləri üzrə artıqödəmə məbləğləri ilə əvəzləşdirilməsi halları aşkar olunmuşdur. Eyni zamanda nəzərə alınmalıdır ki, müəyyən edilmiş əksər hallar üzrə şəxsi vərəqədəki artıqödəmə məbləğləri vergi agentləri tərəfindən dövlət büdcəsinə həyata keçirilmiş ödənişlər hesabına deyil, alınmış mallar (işlər, xidmətlər) üzrə ödənilmiş ƏDV məbləğlərinin əvəzləşdirilməsi hesabına yaranmışdır.

Audit tədbirləri ilə aşkar olunmuş hallar, həmçinin onu deməyə əsas verir ki, vergi agentləri tərəfindən ödəmə mənbəyində tutulmuş vergilərin, faktiki olaraq, dövlət büdcəsinə ödənilməməsi həmin vergi məbləğlərinin (vergi agentləri mənfəət (gəlir)

vergisinin ödəyicisi olduqda isə, eyni zamanda, ümumi gəlirdən çıxılmalara aid edilmiş vergi məbləğlərinin) dövriyyə vəsaiti kimi istifadə olunması ilə nəticələnir. Halbuki, Azərbaycan Respublikası Vergi Məcəlləsinin 150.2-ci maddəsinə əsasən vergi agentləri verginin tutulması və büdcəyə köçürülməsi üçün cavabdehdir. Eyni zamanda, vergi məbləği tutulmursa və ya tutulmuş vergi büdcəyə köçürülmürsə, gəliri ödəyən hüquqi şəxslər və sahibkarlar tutulmamış və ya köçürülməmiş verginin məbləğini, həmçinin, müvafiq faizləri və sanksiyaları büdcəyə ödəməyə borcludurlar.

Bu baxımdan, gəlirlərdən ödəmə mənbəyində vergiləri tutulmuş vergi ödəyicilərinin həmin vergi öhdəliklərinin yerinə yetirilməsinin təsdiq olunmasının təmin olunması, bununla da, vergi intizamının daha da gücləndirilməsi, eləcə də dövlət büdcəsi gəlirlərinin proqnozlaşdırılması və icrası mərhələlərində tədiyyə növləri səviyyəsində potensial mənbələrin tam həcmdə səfərbər olunması məqsədilə vergi ödəyicisi tərəfindən vergi agentləri kimi digər vergi ödəyicilərinin gəlirlərdən hesablanmış (tutulmuş) vergi məbləğlərinin, həmin vergi ödəyicisinin özünə aid vergitutma obyektləri üzrə öhdəliklərdən yaranmış artıqödəmə məbləğləri ilə əvəzləşdirilməsinin qarşısının alınması təklif olunur.

Qeyd olunanları nəzərə alaraq, Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsinə aşağıdakı məzmununda 150.5-ci maddənin əlavə olunması məqsədə müvafiq hesab edilir:

“150.5. Bu Məcəlləyə uyğun olaraq ödəmə mənbəyində tutulmuş vergi məbləğləri bu Məcəllənin 87-ci maddəsi ilə müəyyən edilmiş qaydada digər vergilər, faizlər, maliyyə sanksiyaları və inzibati cərimələr üzrə artıq ödəmə məbləğləri ilə əvəzləşdirilə bilməz”.

3. Məlum olduğu kimi, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2005-ci il 20 aprel tarixli 73 nömrəli Qərarı ilə “Xüsusi əhəmiyyətli əsas vəsaitlərin (fondların) meyar göstəriciləri” təsdiq edilmişdir.

Eyni zamanda, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2004-cü il 6 noyabr tarixli 177 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Dövlət müəssisə və təşkilatlarının, habelə nizamnamə kapitalında dövlətin payı olan müəssisələrin balansında olan yararsız hala düşmüş, həmçinin oğurlanmış və ya naməlum şəraitdə itmiş əsas vəsaitlərin (fondların) silinməsi və bu vəsaitlərin söküntüsündən əldə edilən material qiymətlilərinin satışı üzrə Qaydalar”ın 2.11-ci maddəsinə əsasən xüsusi əhəmiyyətli əsas vəsaitlərin (fondların) silinməsi barədə Azərbaycan Respublikası Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsi tərəfindən rəyin verilməsi Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti ilə razılaşdırılmaqla həyata keçirilir.

Dövlət əmlakının idarə olunmasının daha da təkmilləşdirilməsi, o cümlədən xüsusi əhəmiyyətli əsas vəsaitlərin üzərində dövlət nəzarətinin daha da gücləndirilməsi məqsədilə dövlət müəssisə və təşkilatları, habelə nizamnamə kapitalında dövlətin payı olan müəssisələr tərəfindən xüsusi əhəmiyyətli əsas vəsaitlərin (fondların) meyar göstəricilərinə uyğun olan aktivlərinin bu və ya digər səbəblərdən təqdim edilməsi (satılması) üzrə əməliyyatların da Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti ilə razılaşdırılmaqla həyata keçirilməsinin qanunvericilik aktlarında nəzərdə tutulması təklif edilir.

4. 2015-ci ildən etibarən dünya bazarlarında enerji daşıyıcılarının qiymətlərində müşahidə olunan kəskin azalmalar, sözsüz ki, dünya iqtisadiyyatına inteqrasiya olunmuş milli iqtisadiyyatımıza da təsir etməklə artım templərinin səngiməsini şərtləndirmişdir. İlk baxışdan mənfə cəhətdən səciyyələndirilən bu proses qeyri-neft

sektorunun inkişafı ilə növbəti iqtisadi modelə keçidin sürətləndirilməsi üçün təkanverici amil kimi qiymətləndirilə bilər.

Şaxələndirilmiş qeyri-neft (qeyri-xammal) iqtisadi modelə keçid dövründə bazar münasibətlərinin maksimum liberallaşdırılması kimi iqtisadi modelin cəlbediciliyinin və sosial yönümlülüğünün təmin olunması da sistemin dayanıqlılığının ən vacib şərtlərindəndir ki, bu məsələlərin də uğurlu həlli real sektorun maliyyələşmə qaydalarının (subsidiyalar, dotasiyalar, sosial yardımlar, əmək haqların artırılması, xüsusilə yerli xammal hesabına istehsal və ixrac fəaliyyətinin güzəştli kreditləşdirilməsi və s.) təkmilləşdirilməsi ilə yanaşı bazar qiymətlərinin vergi dərəcələrinin optimallaşdırılması yolu ilə tənzimlənməsi səviyyəsindən asılıdır. Vergi dərəcələrinin optimallaşdırılması isə real sektorda daxili istehsalın idxalla müqayisədə üstünlüklərinin, istehlakın daxili istehsal hesabına təmin olunmasının, xammal və yarımfabrikatların ixracı ilə müqayisədə əlavə dəyəri yüksək olan hazır məhsulun ixracına önəm verilməsinin stimullaşdırılmasını nəzərdə tutmalıdır. Həmin stimullaşdırma tədbirləri çərçivəsində atılacaq əsas addımlardan biri məhz istehlak qiymətlərinin tərkibində yer alan əlavə dəyər vergisinin dərəcəsinin differensiallaşdırılmasından ibarətdir.

Nəzərə alınmalıdır ki, əlavə dəyər vergisi tətbiq edilən qeyri-xammal (şaxələndirilmiş) iqtisadi modellərə malik əksər ölkələrdə (Avstriya, Almaniya, Belçika, Böyük Britaniya, İsveç, Niderland, Türkiyə, Fransa, Çin və s.) əlavə dəyər vergisinin standart dərəcəsinin mal (iş, xidmət) qrupları üzrə differensiallaşdırılması təcrübəsi mövcuddur. Buna misal olaraq, İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatına üzv ölkələrdə əlavə dəyər vergisinin standart dərəcəsi ilə yanaşı ilkin tələbat malları (işləri, xidmətləri) üzrə azaldılmış dərəcələrdən geniş istifadə olunmasını göstərmək olar.

Qeyd olunanları nəzərə alaraq, qeyri-neft (qeyri-xammal) sektorunun daha da şaxələndirilməsi və daxili istehsal hesabına inkişafının sürətləndirilməsi, idxaldan asılılığın minimum səviyyəyə endirilməsi, istehlakın daima stimullaşdırılması, əhalinin aztəminatlı təbəqələrinin sosial müdafiəsinin daha da gücləndirilməsi kimi hədəflərə nail olunması istiqamətində görülən tədbirlərə əlavə dəstək kimi Azərbaycan Respublikası Vergi Məcəlləsinin 173.1-ci maddəsi ilə əlavə dəyər vergisinin 18 faiz səviyyəsində müəyyən edilmiş dərəcəsinin differensiallaşdırılmasının da həyata keçirilməsi məqsədemüvafiq hesab olunur.

5. “Dövlət qulluqçuları üçün bəzi təminatlar haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2003-cü il 23 oktyabr tarixli 948 nömrəli Fərmanının birinci hissəsinə əsasən 2003-cü il 1 yanvar tarixindən dövlət qulluqçusuna növbəti məzuniyyətə çıxdıqda bir aylıq vəzifə maaşı həcmində müavinət ödənilir.

Əmək Məcəlləsinin 141-ci maddəsinin birinci hissəsinə əsasən əmək müqaviləsində və ya kollektiv müqavilədə, həmçinin kollektiv müqavilə olmayan müəssisədə, habelə büdcədən maliyyələşdirilən idarələrin, təşkilatların saxlanması xərclərinin smetasında işçilərə məzuniyyət vaxtı əlavə sosial-məişət şəraitinin yaradılması müəyyən məbləğdə sosial-məişət müavinətinin ödənilməsi, müəssisənin vəsaiti hesabına istirahət-sağlamlıq müəssisələrinə göndərilməsi, eləcə də işçinin ailə-məişət şəraitinin yaxşılaşdırılması üçün digər tədbirlərin görülməsinə maddi yardımın verilməsi nəzərdə tutulmuşdursa, məzuniyyət pulunun ödənilməsi ilə yanaşı müəyyən edilmiş müavinətlər, yardımlar da ödənilir.

Həmin maddənin ikinci hissəsinə əsasən isə müvafiq icra hakimiyyəti orqanı (Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi), həmçinin

işəgötürən və ya işəgötürənlərin nümayəndəli orqanı işçilərə məzuniyyət vaxtı üçün bu maddənin birinci hissəsində nəzərdə tutulmuş ödənclərin, yardımların verilməsini tənzimləyən qaydalar hazırlayıb qəbul edir. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 1999-cu il 25 avqust tarixli 137 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Məzuniyyət vaxtı üçün orta əmək haqqının hesablanması zamanı nəzərə alınan və alınmayan ödənişlərin geniş Siyahısı”nda birdəfəlik xarakteri daşıyan əlavə mükafatların bütün növləri, yubiley və bayram günləri, anadan olan günlər ilə bağlı və digər analogi hallarda verilən həvəsləndirici ödənclər (mükafatlar da daxil olmaqla) məzuniyyət vaxtı üçün orta əmək haqqının hesablanması zamanı nəzərə alınmır. Lakin yuxarıda qeyd edilən “Dövlət qulluqçuları üçün bəzi təminatlar haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2003-cü il 23 oktyabr tarixli 948 nömrəli Fərmanının birinci hissəsinə əsasən dövlət qulluqçusuna növbəti məzuniyyətə çıxdıqda bir aylıq vəzifə maaşı həcmində ödənilən müavinətin Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2000-ci il 15 iyul tarixli 126 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Orta əmək haqqı hesablanarkən nəzərə alınan və alınmayan ödənclərin Siyahısı”nda və Nazirlər Kabinetinin 1999-cu il 25 avqust tarixli 137 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Məzuniyyət vaxtı üçün orta əmək haqqının hesablanması zamanı nəzərə alınan və alınmayan ödənişlərin geniş Siyahısı”nda orta aylıq əmək haqqı hesablanarkən nəzərə alınan və ya nəzərə alınmayan ödənişlərə aid edilib-edilməməsi konkret müəyyən edilməmişdir.

Hesablama Palatası tərəfindən aparılan nəzarət tədbirləri göstərir ki, bu səbəbdən maliyyə nəzarətinin obyektləri tərəfindən dövlət qulluqçusuna növbəti məzuniyyətə çıxdıqda bir aylıq vəzifə maaşı həcmində ödənilən müavinət məzuniyyət vaxtı üçün orta əmək haqqının hesablanması zamanı bəzi hallarda nəzərə alınır, bəzi hallarda isə nəzərə alınmır.

Göstərilənləri nəzərə alaraq dövlət qulluqçusuna növbəti məzuniyyətə çıxdıqda bir aylıq vəzifə maaşı həcmində ödənilən müavinətin məzuniyyətə çıxdığı zaman onun orta aylıq əmək haqqı hesablanarkən nəzərə alınan və ya alınmayan ödənişlərə aid edilməsi məsələsinə baxılmasını məqsədemüvafiq hesab edirik.

6. “Sosial sığorta haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 14-cü maddəsinin ikinci hissəsinə əsasən məcburi dövlət sosial sığortasında sığorta haqqı əmək ödənişinə (gəlirə) nisbətə faizlə müəyyən edilir və sığortaedənin (olunanın) vəsaitləri hesabına ödənilir. Eyni zamanda, “Dövlət qulluqçuları üçün bəzi təminatlar haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2003-cü il 23 oktyabr tarixli 948 nömrəli Fərmanının 1-ci hissəsinə əsasən 2003-cü il 1 yanvar tarixindən dövlət qulluqçusuna növbəti məzuniyyətə çıxdıqda bir aylıq vəzifə maaşı həcmində müavinət ödənilir.

“Sosial sığorta haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 14-cü maddəsinin dördüncü hissəsinin üçüncü bəndinə əsasən Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin qərarı, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərman və sərəncamları ilə vəzifəyə təyin olunan şəxslər; dövlət qulluqçuları; əmək müqaviləsi (kontraktı) ilə işləyənlər üçün hesablanmış əmək haqqının 3 faizi miqdarında sosial sığorta haqqı tutulur.

Qanunun 15-ci maddəsinə əsasən məcburi dövlət sosial sığorta haqqı, sosial sığorta haqqı hesablanmayan aşağıdakı gəlir növləri istisna olunmaqla, əmək ödənişinin və gəlirlərin bütün növləri üzrə hesablanır.

Həmin maddənin birinci hissəsinin doqquzuncu bəndinə əsasən Azərbaycan Respublikasının qanunları və müvafiq icra hakimiyyəti orqanlarının (Azərbaycan

Respublikasının Prezidentinin) qərarları əsasında dövlət büdcəsinin vəsaiti hesabına verilən dövlət təqaüdləri və dövlət müavinətləri sosial sığorta haqqı hesablanmayan gəlir növlərinə aid edilir.

Dövlət qulluqçusuna növbəti məzuniyyətə çıxdıqda bir aylıq vəzifə maaşı həcmində ödənilən müavinətin dövlət müavinəti hesab edilib-edilməməsi və həmin müavinətdən sosial sığorta haqqının tutulub-tutulmaması ilə bağlı fikir ayrılığı yaranır. Eyni zamanda yuxarıda göstərilən maddədən aydın olur ki, dövlət müavinətləri Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin qərarı əsasında dövlət büdcəsinin vəsaiti hesabına verilir. Dövlət qulluqçusuna növbəti məzuniyyətə çıxdıqda bir aylıq vəzifə maaşı həcmində ödənilən müavinət həm Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı ilə müəyyən edilmişdir, həm də dövlət büdcəsinin vəsaiti hesabına ödənilir.

Hesablama Palatası tərəfindən aparılan nəzarət tədbirləri göstərir ki, maliyyə nəzarətinin obyektlərində dövlət qulluqçusuna növbəti məzuniyyətə çıxdıqda bir aylıq vəzifə maaşı həcmində ödənilən müavinətdən sosial sığorta haqqı tutulması ilə bağlı vahid yanaşma mövcud deyil.

Eyni zamanda Azərbaycan Respublikası Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun 2010-cu il 16 iyun tarixli 04/04-2427 nömrəli məktubu ilə dövlət orqanlarına müvafiq müavinətin ümumi qaydada məcburi dövlət sosial sığortasına cəlb edilməli olduğu bildirilmişdir.

Göstərilənləri nəzərə alaraq qanunvericiliklə dövlət müavinətlərinə anlayış verilməsi məsələsinə və dövlət qulluqçusuna növbəti məzuniyyətə çıxdıqda bir aylıq vəzifə maaşı həcmində ödənilən müavinətdən sığorta haqqının tutulub-tutulmaması məsələsinə baxılmasını məqsədemüvafiq hesab edilir.

7. "Dövlət qulluqçularının vəzifə maaşlarına yerli əmsalların müəyyən edilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının 31 may 2002-ci il tarixli 335I-IQ nömrəli Qanununun 2-ci maddəsində yerli əmsallar aşağıdakı kimi təsdiq olunub: "Azərbaycan Respublikasının dəniz səviyyəsindən 1500 metrədən 2000 metrədək yüksəklikdəki yaşayış məntəqələrində fəaliyyət göstərən dövlət orqanlarında çalışan dövlət qulluqçularının aylıq vəzifə maaşlarına 1,2, bu yüksəklik 2000 metrədən artıq olduqda isə 1,3 mislində yerli əmsal müəyyən edilir.". Həmin Qanunun 3-cü maddəsində dəniz səviyyəsindən 1500 metrədən 2000 metrədək və 2000 metrədən artıq yüksəklikdə yerləşən yaşayış məntəqələrinin siyahısının hazırlanması Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinə tapşırılmışdır. Buna uyğun olaraq Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti 22 avqust 2002-ci il tarixdə Azərbaycan Respublikası Əmək Məcəlləsinin 159-cu maddəsinə əsasən "Əmək şəraiti ağır və zərərli olan işlərdə və iqlim şəraitinə görə işləmək üçün əlverişli olmayan iş yerlərində çalışan işçilərin əmək haqqının yüksək məbləğdə ödənilməsinə təmin edən artımların (əmsalların) məbləğinin minimum miqdarının müəyyən edilməsi haqqında" 137 nömrəli Qərar qəbul edilmişdir. Həmin qərarın 1 və 2 nömrəli əlavələrində isə həm 1500 metrədən 2000 metrədək (1,2 əmsal), həm 2000 metrədən artıq (1,3 əmsal) yüksəklikdə, həm də 1200 metrədən 1500 metrədək (1,1 əmsal) olan yüksəkliklərdə işləyən şəxslərə əlavələrin verilməsi təsbit olunub.

Göründüyü kimi həmin Qərara əsasən dəniz səviyyəsindən 1200 metrədən 1500 metrədək hündürlükdə yerləşən müəssisə, idarə, təşkilatlarda və ya iş yerlərində çalışan işçilərin əmək haqqına 1,1 əmsalın tətbiq edilməsi nəzərdə tutulduğu halda "Dövlət qulluqçularının vəzifə maaşlarına yerli əmsalların müəyyən edilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununda dövlət qulluqçuları üçün həmin yüksəkliyə

görə əlavənin tətbiqi nəzərdə tutulmamışdır. Göstərilənləri nəzərə alaraq mövcud məsələyə yenidən baxılmasını məqsədemüvafiq hesab edirik.

8. Ali təhsil müəssisələrində təhsil alan valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların, habelə, onların arasından olan şəxslərin təhsil haqlarının dövlət büdcəsinin vəsaiti hesabına ödənilməsi “Təhsil haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanunu və “Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların sosial müdafiəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə tənzimlənir. Lakin göstərilən qanunlar arasında, habelə, “Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların sosial müdafiəsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun bəndləri arasında müəyyən fərqlər mövcuddur. Belə ki, “Təhsil haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 14.8-1-ci maddəsində və “Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların sosial müdafiəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun 5-ci maddəsinin 2-ci abzasında eyni mətnlə aşağıdakı müddə qeyd olunmuşdur:

“Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqlar, habelə, onların arasından olan şəxslər dövlət, bələdiyyə və özəl ali və orta ixtisas təhsili müəssisələrində ödənişli əsaslarla təhsil aldıkları müddətdə təhsil haqqı dövlət büdcəsinin vəsaiti hesabına ödənilir”.

Eyni zamanda, “Valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların sosial müdafiəsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 1-ci “Əsas anlayışlar” maddəsində valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların arasından olan şəxslər dedikdə “18 yaşınadək hər iki valideynini itirmiş, habelə hər iki valideyninin himayəsindən məhrum olmuş ali və orta peşə-ixtisas təhsili müəssisələrində əyani formada təhsil alan 23 yaşınadək olan şəxslər” nəzərdə tutulur.

Audit tədbirləri nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, ali təhsil müəssisələrində ödənişli əsaslarla qiyabi təhsil alan və ödənişli əsaslarla əyani təhsil alan, yaşı 23-dən çox olan tələbələr də təhsil haqqından azad edilmələri ilə əlaqədar təhsil müəssisələri qarşısında məsələ qaldırırlar. Qeyd olunan Qanunlarda eyni mövqeyə fərqli yanaşma vətəndaşlarla təhsil müəssisələri arasında müəyyən problemlər yaradır. Bunları nəzərə alaraq göstərilən normativ-hüquqi sənədlər arasındakı müvafiq fərqlərin aradan qaldırılması məsələsinə baxılmasını tövsiyə edirik.

9. Məlum olduğu kimi, “Azərbaycanda əhalinin tibbi kadrlar və xəstəxana çarpayıları ilə təminatının normativlərinin təsdiq edilməsi barədə” Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirliyinin 31.10.2008-ci il tarixli 151 nömrəli əmri ilə Azərbaycanda əhalinin xəstəxana çarpayıları ilə təminatı normativləri təsdiq edilmiş və bu normativlərə uyğun islahatlar aparılmış və nəticədə xəstəxanalarda çarpayılardan sayı əhali sayına uyğunlaşdırılaraq azaldılmışdır. Lakin aparılmış islahatlar nəticəsində çarpayılardan sayının azaldılmasına baxmayaraq xəstəxanalarda mövcud çarpayılardan fondundan tam səmərəli istifadə edilmir ki, bu da əsasən xəstəxanalarda çarpayılardan sayının rayon və şəhərlər üzrə hələ də tələbatdan artıq olması ilə əlaqədardır.

Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatası tərəfindən Səhiyyə müəssisələrində aparılmış çoxsaylı audit tədbirləri nəticəsində ayrı-ayrı səhiyyə müəssisələrində çarpayılardan illik işləmə günlərinin müxtəlif sayda proqnozlaşdırıldığı müəyyən edilmişdir. Belə ki, bu göstəricilər 2015-ci ildə auditi aparılmış Göygöl Mərkəzi Rayon Xəstəxanasında 340 gün, Mingəçevir Şəhər Mərkəzi Xəstəxanasında 290 gün, Quba Mərkəzi Rayon Xəstəxanasında 300 gün, Lənkəran Mərkəzi Rayon

Xəstəxanasında 280 gün, Respublika Neyrocərrahiyyə Xəstəxanasında 290 gün proqnozlaşdırılmışdır. Çarpayının il ərzində işləmə gününün az proqnozlaşdırılması çarpayılardan sayının tələbatdan artıq olması ilə əlaqədardır ki, bu da səhiyyə müəssisələrində çarpayı günlərinin icra faizinin artırılmasına xidmət edir. Nəticədə çarpayı fondundan istifadənin səmərəliliyi azalmış olur və eyni zamanda çarpayı günlərinin icra göstəricisinə uyğun olaraq xəstəxanalarda dərman, sarğı ləvazimatları və materiallarının, ərzaq məhsullarının, digər mal-materialların alınması, eləcə də əmək haqqı və digər xərclər üzrə vəsaitin proqnozlaşdırılması və icrası aparılır. Göstərilənləri və eyni zamanda xəstəxanaların maliyyə təminatına ayrılmış büdcə vəsaitinin səmərəli istifadəsini təmin etmək məqsədilə xəstəxanalar üzrə çarpayı sayının real tələbatla uyğun dəqiqləşdirilməsi, eləcə də bunun əsasında xəstəxanaların fəaliyyətinin müqayisəli təhlili və qiymətləndirilməsi üçün respublika üzrə müvafiq normativ əsasında eyni sayda çarpayı işləmə gününün müəyyənləşdirilməsini məqsədmüvafiq hesab edirik.

10. Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatası tərəfindən aparılmış audit tədbirləri ilə səhiyyə müəssisələrində çoxlu sayda vakant ştatların olduğu müəyyən edilmişdir. Bununla yanaşı həmin səhiyyə müəssisələrində çarpayı günlərinin icra göstəricilərinin 35,6%-80,6% arasında olmasına, eləcə də, stasionarlarda iş yükünün azalmasına baxmayaraq vakant ştatların tibb heyəti arasında bölüşdürülməsi hallarına yol verilir. Belə ki, çarpayı günlərinin icrası Bərdə Mərkəzi Rayon Xəstəxanasında 2011-ci ildə 67,0%, 2012-ci ildə 55,8%, 2013-cü ildə 52,1% olduğu halda vakant olan 30 ştat vahidi, Göygöl Mərkəzi Rayon Xəstəxanasında 2012-ci ildə 80,3%, 2013-cü ildə 78,2%, 2014-cü ildə 79,3% olduğu halda vakant olan 70,0 ştat vahidi, Quba Mərkəzi Rayon Xəstəxanasında 2012-ci ildə 63,3%, 2013-ci ildə 64,5%, 2014-cü ildə 55,2% olduğu halda vakant olan 168,0 ştat vahidi, Mingəçevir Şəhər Mərkəzi Xəstəxanasında 2012-ci ildə 36,6%, 2013-cü ildə 35,6%, 2014-cü ildə 35,6% olduğu halda vakant olan 16,0 ştat vahidi, Respublika Neyrocərrahiyyə Xəstəxanasında 2013-cü ildə 49,9%, 2014-cü ildə 80,6% olduğu halda vakant olan 52,5 ştat vahidi, Qazax Mərkəzi Rayon Xəstəxanasında 2012-ci ildə 79,7%, 2013-cü ildə 74,7%, 2014-cü ildə 74,9% olduğu halda vakant olan 39,0 ştat vahidi, Zaqatala Mərkəzi Rayon Xəstəxanasında 2012-ci ildə 61,9%, 2013-cü ildə 69,7%, 2014-cü ildə 67,9% olduğu halda vakant olan 21,0 ştat vahidi, Lənkəran Mərkəzi Rayon Xəstəxanasında 2013-cü ildə 43,2%, 2014-cü ildə 51,6% olduğu halda vakant olan 192,0 ştat vahidi tibb heyəti arasında bölüşdürülmüş və vakant ştatlar üçün proqnozlaşdırılmış əmək haqqı büdcə ilində istifadə edilmişdir.

Səhiyyə müəssisələrində mövcud ştat vahidlərindən, həmçinin ayrılmış əmək haqqı fondundan səmərəli istifadə edilməsi məqsədilə büdcə ilində çarpayı günlərinin icrasından asılı olaraq vakant ştatların əlavə yük kimi işçilərə həvalə olunması məsələsinə və eyni zamanda həmin məqsədlərə nəzərdə tutulmuş əmək haqqı fondundan istifadə məsələsinə yenidən baxılmasını və bu kimi məsələlərin tənzimlənməsi məqsədilə müvafiq normativ sənədin hazırlanmasını məqsədmüvafiq hesab edirik.

11. Əhalinin sosial müdafiəsi tədbirlərinin bir hissəsi qaçqınların və məcburi köçkünlərin həyat səviyyəsinin yüksəldilməsi ilə bağlıdır. Bu kateqoriyadan olan vətəndaşların mənzil şəraitinin yaxşılaşdırılması, məşğulluğunun təmin edilməsi, sosial rifahının dəstəklənməsi həmişə ölkə rəhbərinin diqqət mərkəzində olmuşdur. Həyata keçirilən tədbirlər arasında istifadə edilən kommunal xidmətlərin haqqının büdcə vəsaitləri

hesabına ödənilməsi sosial müdafiə cəhətdən həssas olan bu qrupun həyat səviyyəsinin dəstəklənməsində xüsusilə əhəmiyyətlidir.

Həyata keçirilən nəzarət tədbirləri məskunlaşmamış qaçqınlarla və məcburi köçkünlərə istifadə etdikləri elektrik enerjisinin haqqının ödənilməsi ilə bağlı aşağıdakı təklifi irəli sürmək imkanı verir. İlk olaraq qeyd edilməlidir ki, 2012-2014-cü illərdə bu istiqamətdə dövlət büdcəsindən təxminən 61,0 mln. manat məbləğində vəsait icra edilmişdir.

Məskunlaşmamış qaçqınlarla və məcburi köçkünlərə istifadə etdikləri kommunal, nəqliyyat və digər xidmətlərin əvəzində müavinət ödənilməsi "Kommunal, nəqliyyat və digər xidmətlər üzrə güzəştlərin müavinətlərlə əvəz olunmasının təmin edilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2001-ci il 26 dekabr tarixli 613 nömrəli Fərmanında nəzərdə tutulmuşdur. Fərmanın icra mexanizmi Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2002-ci il 22 yanvar tarixli 15 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmiş "Məskunlaşmamış qaçqınların və məcburi köçkünlərə güzəştlərin müavinətlə əvəz olunması ilə əlaqədar onların ödənilməsi Qaydası" ilə müəyyən olunmuşdur. Qaydaya əsasən Azərbaycan Respublikasının Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə Dövlət Komitəsi tərəfindən məskunlaşmamış qaçqınların və məcburi köçkünlərin istifadə etdikləri kommunal, nəqliyyat və digər xidmətlərin, o cümlədən elektrik enerjisinin dəyəri mərkəzləşdirilmiş qaydada xidmət təşkilatlarına ödənilir.

Qeyd edək ki, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin "Azərbaycan Respublikasında minimum istehlak səbətinin tərkibinin təsdiq edilməsi haqqında" 2005-ci il 23 iyun tarixli 118 nömrəli Qərarı ilə elektrik enerjisinin adambaşına müəyyən edilmiş istehlak norması 50kVt/saat, 2002-ci il 22 yanvar tarixli 15 nömrəli Qərara əsasən isə məskunlaşmamış qaçqınların və məcburi köçkünlərin elektrik enerjisi norması adambaşına aylıq 150 kVt/saat təsdiq edilmişdir.

Aparılmış təhlillər göstərir ki, məskunlaşmamış qaçqınlar və məcburi köçkünlər tərəfindən faktiki istehlak edilmiş elektrik enerjisinin həcmi yerli əhalinin istehlak həcmindən nəzərəcarpacaq dərəcədə çoxdur. Həmçinin qeyd edilməlidir ki, bu fərq eyni yaşayış şərtlərinə malik yerli və məcburi köçkün ailələrinin istehlakında da müşahidə edilir. Belə ki, xidmət göstərən təşkilatlardan alınmış məlumatlara görə respublikanın bütün rayon və şəhərlərində yerli əhalinin orta istehlak göstəricisi 60-80kVt/saat həcmindədirsə, imtiyazlı kateqoriya üzrə bu göstərici 150kVt/saat, başqa sözlə, normativ aktla müəyyən edilmiş həcmdədir. Diqqətə çatdırmaq istərdik ki, bu meyl respublika üzrə qazla təchizat səviyyəsinin genişləndiyi bir şəraitdə də dəyişməz qalmışdır.

Qeyd edilənləri, qaçqınların və məcburi köçkünlərin həyat şəraitinin yaxşılaşdırılması istiqamətində həyata keçirilmiş geniş miqyaslı tədbirləri, respublika ərazisinin, demək olar ki, tam olaraq qazla təchiz edildiyini, həmçinin məcburi köçkünlərin istehlak normasının digər kateqoriyalarla müqayisədə yüksək müəyyən edilməsinin qeyri-səmərəli istehlaka yol açdığını nəzərə alaraq məskunlaşmamış qaçqınların və məcburi köçkünlərin adambaşına aylıq elektrik enerjisi normasına yenidən baxılması təklif olunur.

Aparılmış araşdırmalar nəticəsində imtiyazlı kateqoriyadan olan şəxslərə büdcə vəsaitləri hesabına qanunvericilikdə müəyyən edilmiş güzəştlə ödənilən xidmət növləri sırasında nəzərdə tutulmadığı halda, məcburi köçkünlərin əkin sahələrinin suvarılması üçün əlavə vəsaitlər ödənilməsi də müəyyən edilmişdir.

Məcburi köçkünlərin əkin sahələrinin suvarılması isə onlara qanunvericilikdə müəyyən edilmiş büdcə vəsaitləri hesabına güzəştə ödənilən xidmət növləri sırasında nəzərdə tutulmamışdır.

Aparılmış həmin nəzarət tədbirinin nəticələri ilə əlaqədar Komitənin Palataya cavab məktubunda əkin sahələrinin suvarılması üçün büdcə vəsaitlərinin xərclənməsinin məcburi köçkünlərin məşğulluq problemlərinin qismən həllinə nail olunması məqsədi ilə həyata keçirildiyi bildirilmişdir.

Qanunvericilikdə nəzərdə tutulmadığı halda məcburi köçkünlərin istifadəsində olan əkin sahələrinin suvarılmasının dövlət hesabına ödənilməsi, həmçinin mümkün olduğu halda suyun dəyərinin daha aşağı tariflə ödənilməməsi bu istiqamətdə büdcə vəsaitlərinin daha qənaətli sərfinə ehtiyac olduğunu göstərir.

12. Mənzil-kommunal təsərrüfatı müəssisələrində zərərin ödənilməsinə subsidiyaların hesablanması tənzimləyən normativ sənəd, eləcə də zərər və subsidiyanın düzgün müəyyən edilməsi üçün meyarlar və şərtlər mövcud olmadığına görə müvafiq hesablamalar təxmini olaraq həyata keçirilir ki, bu da hesablamalarda təhriflərə şərait yaradır. Həmçinin, bu sahədə boşluğun mövcud olması dövlət büdcəsi vəsaitlərinə tələbatın əsassız artırılmasına imkan verir.

Eləcə də, büdcə vəsaiti hesabına həyata keçirilən mənzil fondunun əsaslı təmiri işlərinin dəyərinin əsas vəsaitlərin qalıq dəyərində əlavə edilərək həmin işlər üzrə hesablanmış və dövlət büdcəsindən maliyyələşən sifarişçilərin (yerli icra hakimiyyəti orqanlarının) vəsaitləri hesabına quraşdırılan əsas vəsaitlərə (ışıq dirəklərinə) hesablanan amortizasiya xərcləri sonrakı mərhələdə mənzil fondunun saxlanma xərclərinin artmasına, habelə küçələrin işıqlandırılmasına xidmət göstərilməsi üçün ayrılan büdcə vəsaitlərinin şişirdilməsinə səbəb olur.

Göstərilənlər nəzərə alınmaqla, o cümlədən qeyd olunan məsələlər əhatə edilməklə mənzil-kommunal təsərrüfatı müəssisələri üzrə zərərin ödənilməsinə subsidiyaların hesablanması tənzimləyən normativ sənədin hazırlanması məqsədəuyğun olardı.

13. Dövlət büdcəsindən maliyyələşən sahələrdə küçələrin süpürülməsi, yaşıllıq sahələrinə qulluq edilməsi və küçələrin işıqlandırılması xidmətləri üzrə xərclərin norması Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin Azərbaycan Respublikasının İqtisadiyyat Nazirliyi (İqtisadi İnkişaf Nazirliyi) ilə birlikdə 2003-cü ilin may ayında təsdiq etdiyi "Dövlət büdcəsindən maliyyələşən sahələrdə xərclərin proqnozlaşdırılması və maliyyə ehtiyatlarından istifadənin müvafiq məsrəf normaları vasitəsilə tənzimlənməsi məqsədilə bazar iqtisadiyyatının tələblərinə uyğun hazırlanmış şəhər, rayon mərkəzlərində, qəsəbələrdə küçələrin süpürülməsi, işıqlandırılması, yaşıllıq sahələrinə qulluq edilməsi xərclərinin Müvəqqəti Normaları" ilə müəyyən edilmişdir. Həmin normaların tətbiqindən uzun müddət keçməsinə baxmayaraq hazırkı vaxtadək təkmilləşdirilməmişdir. Belə ki, dövlət büdcəsindən maliyyələşən müvafiq xidmət sahələrində "Müvəqqəti Normalar"la müəyyən edilmiş xərc komponentləri (geyimlər, inventarlar və s.) natural ifadədə reallığa uyğun olsa da, xərc normaları cari bazar qiymətlərinə uyğun deyildir.

Qeyd edilənləri nəzərə alaraq, dövlət büdcəsindən maliyyələşən müvafiq xidmət sahələri üzrə xərc komponentlərinin natural ifadədə göstəricilərinin (vahidinin qiymətinin göstərilməməsi şərti ilə) təkmilləşdirilməsi və xərc normasının müəyyən edilməsi üçün meyarlar nəzərdə tutulmaqla xərclərin reallığa uyğun tənzimlənməsi məqsədilə yuxarıda adı çəkilən "Müvəqqəti Normalar"ın yenidən işlənilməsinə təklif edirik.

14. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2005-ci il 14 dekabr tarixli 225 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Universal poçt rabitəsi xidmətlərinin göstərilməsi ilə bağlı zərərin kompensasiyası Qaydaları və mənbələri”nin 4-cü bəndində milli poçt operatoru tərəfindən universal poçt rabitəsi xidmətlərindən dəyən zərərin hesablanması metodikasının hazırlanmasının və Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə əsasən müvafiq nazirliklərlə razılaşdırılaraq həyata keçirilməsinin nəzərdə tutulmasına baxmayaraq, hal-hazırkı vaxtadək həmin metodika işlənilib hazırlanmamışdır. Bu işə nəticə etibarilə sui-istifadə hallarının yaranmasına və dövlət büdcəsi vəsaitlərinə dair əsaslandırılmamış proqnozların verilməsinə səbəb ola bilər.

Bununla əlaqədar, yuxarıda adı çəkilən Qaydaların 4-cü bəndinin icrasının təmin olunması məqsədilə milli poçt operatoru tərəfindən universal poçt rabitəsi xidmətlərindən dəyən zərərin hesablanması metodikasının hazırlanaraq müvafiq nazirliklərlə razılaşdırılmaqla tətbiq edilməsini zəruri hesab edirik.

15. Məlumat üçün bildiririk ki, 2008-ci ilin sonunadək dövlət büdcəsindən milli poçt operatoruna subsidiya yalnız əsgər məktubları və əsgər bağlamalarına görə yaranan zərərin ödənilməsi üçün verilmişdir.

Sonrakı dövrlərdən başlayaraq “Poçt haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 11.5-ci maddəsində təsbit olunan bütün universal poçt rabitəsi xidmətlərinin göstərilməsi ilə bağlı zərəre görə dövlət büdcəsindən hər il “Azərpoçt” MMC-yə subsidiya ödənilir.

Qeyd olunan dəyişiklik və audit tədbiri ilə müəyyən olunmuş milli poçt operatoru tərəfindən poçt xidmətlərindən, o cümlədən universal poçt xidmətlərindən əldə olunan gəlirlərin və xidmətlərə çəkilən xərclərin xidmət növləri üzrə ayrı-ayrılıqda uçotunun aparılmaması səbəbindən universal poçt rabitəsi xidmətlərinin göstərilməsindən yaranan zərərin Cəmiyyətin ümumi xərclərinin ayrı-ayrı xidmətlər (o cümlədən universal poçt rabitəsi xidmətləri) üzrə müştərək qaydada bölüşdürülməsi nəticəsində dövlət büdcəsindən “Azərpoçt” MMC-yə ayrılan subsidiyaların həcmi kəskin surətdə artmışdır.

Son illərdə bütövlükdə rabitə sisteminin inkişafı və milli poçt operatorunun gəlir mənbələrinin, o cümlədən digər fəaliyyəti (maliyyə xidmətləri və s.) üzrə gəlirlərinin artması universal poçt rabitəsi xidmətlərinin göstərilməsinə görə yaranan zərərin kompensasiyası mənbələrinə yenidən baxılmasını zəruri edir.

Yuxarıda göstərilənləri, eləcə də dövlət büdcəsi vəsaitlərindən qənaətlə istifadə edilməsinin vacibliyini nəzərə alaraq, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2005-ci il 14 dekabr tarixli 225 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Universal poçt rabitəsi xidmətlərinin göstərilməsi ilə bağlı zərərin kompensasiyası Qaydaları və mənbələri”nə əlavə və dəyişikliklər edilməklə universal poçt rabitəsi xidmətləri üzrə əldə olunan gəlirlərin və xidmətlərə çəkilən xərclərin xidmət növləri üzrə ayrı-ayrılıqda uçotunun aparılması tələbinin müəyyənləşdirilməsini, universal poçt rabitəsi xidmətlərinin tərkibinə daxil olan bütün xidmətlərin göstərilməsi ilə bağlı deyil, yalnız əsgər məktubları və əsgər bağlamalarına görə yaranan zərərin dövlət büdcəsinin vəsaiti hesabına kompensasiya edilməsini məqsəduyğun hesab edirik.

16. Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətlər Məcəlləsinin 410-cu maddəsinə əsasən dövlət büdcəsindən maliyyələşdirilən təşkilatların maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətində maliyyə qaydalarının pozulması, o cümlədən dövlət büdcəsindən, həmçinin məqsədli büdcə fondlarından ayrılan vəsaitdən təyinatı üzrə istifadə olunmaması, yaxud büdcə təşkilatlarının büdcədən kənar vəsaitinin maliyyə orqanları ilə

razılaşdırılaraq təsdiq edilmiş smetaya uyğun xərclənməməsinə, normativdən artıq ştat vahidinin saxlanılmasına görə min manatadək məbləğdə törədildikdə - dövlət büdcəsindən maliyyələşdirilən təşkilatların vəzifəli şəxslərinin üç yüz manatdan beş yüz manatadək məbləğdə cərimə edilməsi nəzərdə tutulur. Eyni əməllər min manatdan yuxarı məbləğdə törədildikdə - dövlət büdcəsindən maliyyələşdirilən təşkilatların vəzifəli şəxslərinə beş yüz manatdan yeddi yüz manatadək məbləğdə cərimə tətbiq edilir.

“Büdcə sistemi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 18.2-ci maddəsinə əsasən dövlət büdcəsindən maliyyələşən təşkilatların vəzifəli şəxsləri tabeliyində olan müəssisələrin həyata keçirdikləri maliyyə əməliyyatlarına, xərc normalarına və müvafiq maliyyə qaydalarına riayət etməmələrinə görə məsuliyyət daşıyırlar.

Həmin Qanunun 21-ci maddəsinə əsasən dövlət büdcəsindən maliyyələşən büdcə təşkilatlarının rəhbərləri onlara tabe təşkilatlarda gəlir və xərclərin müəyyən edilmiş qaydada uçotunun aparılması və vəsaitin təyinatı üzrə istifadəsinə görə qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş qaydada məsuliyyət daşıyırlar. Dövlət büdcəsindən maliyyələşdirilən müəssisə və təşkilatların maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətində maliyyə qaydaları pozulduqda müvafiq icra hakimiyyəti orqanı qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş qaydada tədbirlər həyata keçirir.

Eyni zamanda “Büdcə sistemi haqqında” Qanunun 19-cu maddəsində müəyyən edilir ki, büdcə təşkilatlarının satın aldığı mallara, qəbul etdiyi iş və xidmətlərə görə dövlət xəzinədarlığı tərəfindən qabaqcadan dövlət (büdcə) öhdəlikləri götürülür və bu öhdəliklər çərçivəsində satınalmalardan yaranan kreditor borcları xəzinədarlıq tərəfindən ödənilir. Dövlət büdcəsinin icrası prosesində qəbul edilmiş öhdəliklər üzrə əməliyyatlar, bu Qanunun 6.6-cı maddəsində nəzərdə tutulan hallar istisna olmaqla, büdcə ili qurtardıqdan sonra həyata keçirilə bilməz. Belə öhdəliklər üzrə ödəmələr növbəti büdcə ilindəki ayırmalar hesabına təmin olunur.

Qanunun 17.4.-cü maddəsinə əsasən isə dövlət büdcəsi xərclərinin təşkilatlar üzrə bölgüsündə nəzərdə tutulmuş ayırmaların müəyyən olunmuş müddətdə büdcə təşkilatlarına çatdırılmasına görə müvafiq icra hakimiyyəti orqanlarının rəhbərləri Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində müəyyən edilmiş qaydada məsuliyyət daşıyırlar.

Göstərilənlərlə yanaşı, “Dövlət satınalmaları haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 61-ci maddəsinə əsasən həmin Qanunun pozulmasında təqsiri olanlar Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində nəzərdə tutulan qaydada məsuliyyət daşıyırlar.

“Normativ hüquqi aktlar haqqında” Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Qanununun 36-cı maddəsinə əsasən dövlət və yerli özünüidarə orqanlarının, siyasi partiyaların, ictimai birliklərin, digər hüquqi şəxslərin, onların vəzifəli şəxslərinin, habelə fiziki şəxslərin vəzifələrini nəzərdə tutan aktlarda həmin vəzifələrin pozulmasına görə qüvvədə olan qanunvericiliklə məsuliyyət nəzərdə tutulmamışdırsa, bu cür məsuliyyət tədbirləri göstərilməlidir.

Qeyd edilən Konstitusiyaya Qanununun 65.1-ci maddəsinə əsasən hüquqi boşluqlar bu və ya digər məsələnin hüquqi tənzimlənməməsi nəticəsində, normativ hüquqi aktın tənzimləmə üçün istifadə edilmədiyini halda, habelə normativ hüquqi aktın mətninə hüquq pozuntularına görə vəzifəli şəxslərin məsuliyyətini nəzərdə tutan və onların fəaliyyətinə nəzarəti tənzimləyən sui-istifadə əleyhinə preventiv normalar daxil

edilmədikdə yaranır, 65.2.5-ci maddəsinə əsasən isə hüquqpozmağa görə vəzifəli şəxs üçün məsuliyyətin müəyyən edilməməsi hüquqi boşluqların mövcudluğu ilə əlaqədar olan tipik sui-istifadə amillərinə aiddir.

Bununla yanaşı, həmin Qanunun 94-cü maddəsinə əsasən normativ hüquqi aktların icra olunmamasında təqsirli bilinən şəxslər Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun məsuliyyət daşıyırlar.

Eyni zamanda, "Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin təsdiq edilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının 2015-ci il 29 dekabr tarixli 96-VQ nömrəli Qanununun tətbiqi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 15 fevral tarixli Fərmanının 1.3.2-ci yarımbəndi ilə Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinə qüvvədə olan normativ hüquqi aktlarda nəzərdə tutulan maliyyə sanksiyalarının ləğv edilməsi və həmin sanksiyaların tətbiqinə əsas olan hüquqpozmalara görə inzibati məsuliyyətin müəyyən edilməsi ilə bağlı təkliflərini hazırlayıb Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə təqdim edilməsi tapşırığı verilmişdir.

Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin qeyd edilən maddəsində Azərbaycan Respublikasının müvafiq qanunvericilik aktları ilə müəyyən olunmuş qaydada büdcə daxilolmalarının vaxtında və tam həcmdə dövlət büdcəsinə ödənilməməsi, dövlət büdcəsindən maliyyələşən təşkilatlarda müvafiq qaydada gəlir və xərclərin müəyyən edilmiş qaydada uçotunun aparılmaması və dövlət (büdcə) öhdəliklərinin qəbul edilməsi qaydalarının pozulması, dövlət satınalmalarını tənzimləyən qanunvericiliyin pozulması halları və s. ilə bağlı inzibati məsuliyyət müəyyən edilməmişdir.

Hesablama Palatası tərəfindən aparılan kənar dövlət maliyyə-büdcə nəzarəti tədbirləri zamanı yuxarıda göstərilən sahələr üzrə hüquqpozmalara daha çox rast gəlinir. Bu hüquqpozmaların bir qismi barədə qanunvericilikdə inzibati məsuliyyət müəyyən edilməmiş, bəzi hüquqpozmalarla bağlı inzibati məsuliyyət üzrə isə sanksiyalar bir çox hallarda törədilmiş inzibati xətanın xarakterinə adekvat olmadığından bu qəbildən hüquqpozmaların qarşısının alınmasında effektivliyi tam təmin etmir və çəkirdirici mahiyyətini itirir.

Göstərilənləri nəzərə alaraq, eləcə də, Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 25-ci maddəsində müəyyən edilmiş inzibati cərimə ilə bağlı meyarlara uyğun olaraq, qeyd edilən boşluqların aradan qaldırılması məqsədi ilə Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 410-cu maddəsinə yenidən baxılmaqla maliyyə intizamının, dövlət vəsaitlərindən səmərəli və qənaətlə istifadə edilməsi üzərində dövlət nəzarətinin gücləndirilməsi məqsədilə maliyyə-təsərrüfat qaydaları ilə bağlı qanunvericilikdə müəyyən edilmiş digər tələblərin pozulması hallarının İnzibati Xətalər Məcəlləsi ilə sanksiyalaşdırılması və 410.1-ci maddənin aşağıdakı redaksiyada verilməsini məqsədemüvafiq hesab edirik:

410.1. "Dövlət büdcəsindən maliyyələşdirilən təşkilatların maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətində maliyyə qaydalarının pozulmasına, yəni

410.1.1. maliyyə əməliyyatlarına və xərc normalarına riayət edilməməsinə;

410.1.2. avans olaraq verilmiş vəsaitin vaxtında bağlanmamasına;

410.1.3. büdcə təşkilatlarının büdcədən kənar vəsaitinin maliyyə orqanları ilə razılaşdırılaraq təsdiq edilmiş smetaya uyğun xərclənməməsinə;

410.1.4. dövlət (büdcə) öhdəliklərinin qəbul edilməsi qaydalarının pozulmasına,

410.1.5. normativdən artıq ştat vahidinin saxlanılmasına görə bu əməllər min manatadək məbləğdə törədildikdə -

dövlət büdcəsindən maliyyələşdirilən təşkilatların vəzifəli şəxsləri ___ manatdan ___ manatadək məbləğdə cərimə edilir.

410.2. Eyni əməllər min manatdan yuxarı məbləğdə törədildikdə -

dövlət büdcəsindən maliyyələşdirilən təşkilatların vəzifəli şəxsləri ___ manatdan ___ manatadək məbləğdə cərimə edilir.

410.3. Dövlət satınalmaları ilə bağlı qanunvericiliyin pozulması, yəni:

410.3.1. satın alınan malların (işlərin, xidmətlərin) ehtimal olunan qiymətinin hesablanmaması və ya düzgün hesablanmamasına;

410.3.2. ehtimal olunan qiyməti müvafiq məbləğdən artıq olan satınalmalara Azərbaycan Respublikası müvafiq dövlət orqanlarının nümayəndələrinin cəlb edilməməsinə;

410.3.3. satınalma metodunun əsassız olaraq dəyişdirilməsinə;

410.3.4. satınalmalarda iddiaçı kimi çıxış edən malgöndərənlərin (podratçıların) maliyyə vəziyyətləri ilə bağlı zəruri sənədlərin alınmamasına;

410.3.5. şübhəli və etibar doğurmayan malgöndərən təşkilatlara dəvətlərin göndərilməsi, bu təşkilatlarla müqavilələrin bağlanılmasına görə -

vəzifəli şəxslər ___ manatdan ___ manatadək məbləğdə cərimə edilir:

410.3.6. dövlət (büdcə) öhdəlikləri qəbul edilmədən satınalmaların keçirilməsinə;

410.3.7. keçirilmiş satınalma prosedurunun nəticəsi olaraq bağlanmış müqavilənin icrası prosesində qanunvericiliyə əməl edilmədən müqavilə predmetinin və qiymətlərin artırılmasına görə -

vəzifəli şəxslər inzibati xətanın bilavasitə obyektı olmuş satınalma müqaviləsinin artırılmış predmetinin və qiymətinin məbləğinin ___ faizindən ___ faizinədək məbləğdə, hüquqi şəxslər inzibati xətanın obyektı olmuş artırılmış predmetinin və qiymətinin məbləğinin ___ faizindən ___ faizinədək məbləğdə cərimə edilir;

410.3.8. satınalma prosedurları keçirilmədən birbaşa müqavilələr əsasında büdcə vəsaitinin xərclənməsinə görə -

vəzifəli şəxslər inzibati xətanın bilavasitə obyektı olmuş satınalma müqaviləsinin məbləğinin ___ faizindən ___ faizinədək məbləğdə, hüquqi şəxslər inzibati xətanın obyektı olmuş satınalma müqaviləsinin məbləğinin iyirmi faizindən otuz faizinədək məbləğdə cərimə edilir;

410.3.9. dövlət büdcəsindən, həmçinin məqsədli büdcə fondlarından ayrılan vəsaitdən təyinatı üzrə istifadə olunmamasına görə -

vəzifəli şəxslər inzibati xətanın bilavasitə obyektı olmuş təyinatı dəyişdirilmiş məbləğin ___ faizindən ___ faizinədək məbləğdə, hüquqi şəxslər inzibati xətanın obyektı olmuş təyinatı dəyişdirilmiş məbləğin ___ faizindən ___ faizinədək məbləğdə cərimə edilir.